

ГОДИШНИКЪ НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТЪ
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТЪ — КНИГА XXIX.6.
ANNUAIRE DE L'UNIVERSITÉ DE SOFIA
FACULTÉ HISTORICO-PHILOLOGIQUE — TOME XXIX. 6.

**Ансбертовиятъ
„жупанъ или сатрапъ на България“
не е билъ Добромиръ Хризъ**

ОТЪ
В. Н. ЗЛАТАРСКИ

**Ansberts
„Juppanus vel satrapa Bulgariae“
war nicht Dobromir Chrêsos**

VON
V. N. ZLATARSKI

СОФИЯ
ПЕЧАТНИЦА „ГРАФИКА“
1933.

Въ своята „История“ за похода на германския императоръ Фридрихъ I Барбароса или за третия кръстоносенъ походъ въ 1189 — 1195 г. австрийскиятъ клирикъ Ансбертъ разказва следния епизодъ отъ тоя походъ.

„Фридрихъ, адвокатъ отъ Преге, съ своитѣ съюзници, твърде пѣргави войници, отивайки по-нататѣкъ напредъ чрезъ изкачване на една планина, заградена отъ неприятели, които тѣркаляли отгоре голѣми камъни и (хвѣрляли) копия въ него, следъ като тия сѣщитѣ били надвити въ сражение, незаплашванъ нападналъ една богата област, наречена „Флахия“ (Flachia), отстояща не много отъ Солунъ, въ която нѣколко бунтовници той убилъ и намѣрилъ изобилие отъ потрѣбнитѣ (храни) повече, отколкото неговитѣ хора биха могли да докаратъ. Пасавскиятъ епископъ и далматинскиятъ дуксъ, които вървѣли следъ него съ въоръженъ отредъ, сами, следъ като завзели страната (соб. земята), натоварили своитѣ (хора) съ плячка отъ неприятелитѣ. И когато следъ това решавали да потеглятъ (обратно), тѣ посрещнали нѣкого-си жупана или сатрапа на България, който, следъ като повърналъ на дукса единъ войникъ, плененъ въ България чрезъ насилието на разбойници, измолилъ миръ за себе си и за своята страна отъ него (дукса) и отъ адвоката.“¹⁾

За да се разбере истинскиятъ смисълъ на горния епизодъ, ние ще трѣбва да се запознаемъ съ главното действащо въ него лице. Фридрихъ, адвокатъ отъ гр. Бергъ, билъ кръстоносецъ отъ Австрия и билъ настоятелъ на Пасавската църква и на мѣнастиря Мьолкъ. Ансбертъ го приборява къмъ попѣрвитѣ (primores) и по-знаменититѣ (celebriores) участници въ третия кръстоносенъ походъ.²⁾ Презъ времето на похода за него се споменува у Ансберта само следъ потеглянето на кръстоносното опълчение отъ Нишъ. На 30. юлий 1189. год. презъ времето на движението по неравни и мѣчни гористи пѣтища кръстоносцитѣ, освенъ че се натѣкнули на нарочно развалени пѣтища и построени барикади, били нападани

¹ Ystoria de expeditione Friderici imperatoris, edita a quodam Austriense clerico qui eidem interfuit nomine Ansberte. Вж. изданието на A. Chroust, Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs I. Berlin 1926 (MGH nova serues t. V), S. 56, 19-33.

² Ibidem, p. 21 6, 34-37.

не само отъ гърци и власи, но и отъ нѣкакви разбойници, които имъ причинявали всѣкакви вреди и пакости, обаче и кръстоносцитѣ имъ отплащали твърде жестоко за всичко.¹⁾ Фридрихъ, бергския адвокатъ, твърде упоритъ въ преследването на разбойници отъ тоя родъ, като забелязалъ, че единъ отъ тѣхъ се покачилъ на върха на едно дърво, за да стреля въ неговитѣ хора, съ стрела свалилъ го отъ дървото съ длъжмото наказание, като го обѣсилъ здравата на дървото, за което по-рано не особено здраво се билъ закрепилъ; сжщо така и други шесть той погубилъ за страхъ на останалитѣ съ сжщото наказание — позорно обѣсване.²⁾ Това преследване на разбойницитѣ нашиятъ адвокатъ извършилъ следъ 4. августъ с. г., когато кръстоносното опълчение се движило между Нишъ и Стралицъ (Срѣдецъ, сег. София). Следъ това Ансбертъ нищо не съобщава както за него, тъй и за другаритѣ му, пасавския епископъ и далматинския дуксъ, чакъ до края на ноемврий, когато Фридрихъ I потеглил отъ Пловдивъ за Одринъ и на 24. с. м. влѣзълъ въ тоя градъ. Като разказва за превземането на крепоститѣ Проватъ и Димотика и за действията на кръстоносцитѣ при тѣхъ, Ансбертъ излага следнитѣ разпоредби на императора.

„Между това, докато ние, разположени всрѣдъ неприятели презъ нѣколко седмици, не чувахме никакво известие за положението на нашитѣ съюзници и кръстоносци, които оставаха при Пловдивъ, господарь-императорътъ, следъ като се посъветва, делегира далматинския дуксъ, холандския графъ и Фридриха, адвокатъ бергски, и нѣкои по-видни войници съ 1200 души въоръжени съюзници и ги назначилъ за Пловдивъ на 7. декемврий, да докаратъ нашия багажъ заедно съ колата и товарнитѣ животни, едно, за да доведатъ съ себе си въ Одринъ всички останали тамъ наши съюзници тъй сигурно заедно съ цѣлата покъщнина, че следъ като се съедини войската, да се побърза, разбира се, съ решението за понататъшното пѣтуване на кръстоносцитѣ на животворния кръстъ, и друго, да поговорятъ приятелски при входа на българските клисури (in introitu clusarum Bulgarie) съ великия сръбски жупанъ относно войската, която трѣбва да се препрати намъ на помощъ противъ Цариградъ, ако случайно му (на императора) се обяви война.“³⁾

И тъй въ началото на декемврий с. г., когато Фридрихъ I Барбароса бѣ пристигналъ вече въ Одринъ, нашиятъ адвокатъ

¹ Ibidem, p. 35, 12-32 – Cp. Historia Peregrinorum, edit. A. Chroust, ib., p. 133,

27-34.

² Ansbert, p. 35, 32-36, 6. – Cp. Hist. Peregr., ib. p. 133, 34 – 134, 7.

³ Ansbert, p. 55, 22-37. – Cp. Hist. Peregr., ib., p. 148, 32 – 149, 4.

бергски се намиралъ при него и получилъ гореизложената поръчка. По-нататъкъ ние бихме очаквали, че Ансбертъ, който е вървѣлъ съ щаба на императора, ще продължи разказа си за работитѣ на Фридриха I Барбароса въ Одринъ, а между това той прекъсва главното изложение и съобщава четири отделни епизоди (случки), които сж станали въ разни места съ съюзницитѣ на императора и нѣматъ никакво отношение къмъ движението на кръстоносното опълчение по главния пѣтъ, безъ да отбелязва и времето, когато тѣ сж станали, защото той чулъ тия епизоди по-после отъ самите участници въ тѣхъ и ги е записалъ, както ще видимъ, не въ хронологиченъ редъ.

Така първия епизодъ той почва съ думитѣ: *Ante transmissorum igitur sociorum nostrorum adventum ad Philippopolim etc.* Кого обаче трѣбва да разбираме подъ тия *transmissi socii*? Следъ потеглянето си отъ Нишъ кръстоносцитѣ, вече разбрали, както се каза, че тѣ ще срещнатъ съпротива отъ страна на ромеите, а пѣкъ появяването на разбойници ясно показало, че тѣхното пѣтуване не ще бѣде безопасно, и самитѣ тѣ ше бѣдатъ изложени на разни изненади. Поради това, докато Фридрихъ I Барбароса следвалъ съ главното кръстоносно ядро по главния пѣтъ Нишъ — София — Пловдивъ, нѣкои отъ съюзницитѣ му бивали изпращани отъ дветѣ страни на главния пѣтъ съ задача, едно, да отбиватъ разбойнишкитѣ шайки и ромейски войски, ако случайно се появятъ странично, и, друго, да си набавятъ храни и всичко необходимо. Тия тѣкмо отреди, които оставали назадъ поради това, се подразбиратъ споредъ насъ, подъ (*transmissi socii* — отстаналитѣ назадъ (собств. изпратенитѣ отвѣдъ) съюзници,¹) защото тѣ се отклонили отъ главния и правия пѣтъ. Такъвъ единъ отредъ билъ образуванъ отъ австрийскитѣ кръстоносци начело съ пасавския епископъ Дитполда, далматинския и мерански херцога Бертолда и нашия бергски адвокатъ Фридриха. Но нека разгледаме съдържанието на казанитѣ епизоди.

„И тъй, четемъ у Ансберта, преди пристигането на отстаналитѣ назадъ съюзници при Пловдивъ, докато военната група на пасавския епископъ, сблъсквайки се съ гръцки войски при Баконъ (*Vacon*) и отстъпвайки победоносно следъ избиването на повечето отъ тѣхъ, се движела по-безгрижно, нашитѣ се заобикалятъ неочаквано отъ гръцка засада, и четирима войници отъ другитѣ, а четиринасетъ отъ нашитѣ биватъ убити. Наскоро следъ това, щомъ далматинскиятъ дуксъ и неговите другари неочаквано настигнали, въ отмъщение за братската кръвъ на съюзницитѣ предизвикали гръцкитѣ кохорти, които

¹ Споредъ разбирането на издателя А. Chroust (вж. п. т. *Wortund Sachregister*, S, 250 s, v,) гл. *transmittere* у Ансберта има значение „*hinter sich lassen*“ — „оставямъ задъ себе си“, както се вижда отъ текста на страница 69, 5.

били също съединени и се готвили да потеглят напредъ къмъ Пловдивъ, за да затриятъ отъ земята разположенитѣ тамъ наши съюзници, разубавяйки упорито, нападнали на тѣхъ и въ преследването повечето отъ 300 души отъ тѣхъ изклали.“¹⁾

Ако наистина въ Вассон трѣбва да видимъ старата крепостъ Баткунъ,²⁾ византийското Βαχτοῦνιον³⁾ и Βατμοῦνιον⁴⁾, то случката е станала далечъ на югъ отъ главния пѣтъ, защото Баткунъ се намира на севернитѣ склонове на Родопитѣ, отъ което ясно става, че нашиятъ отрядъ не се движилъ по главния пѣтъ. Освенъ това групата па пасавския епископъ неочаквано се натъкнала на ромейска войска, когато се приближила къмъ Баткунъ, и на първо време трѣбало да отстъпи, а когато я настигнали и другитѣ части на отреда, макаръ кръстоносцитѣ и да били обиколени отъ ромейска засада, ромейската войска била съвсемъ разбита и изгонена оттамъ. Отъ тия подробности може да се установи, 1. че нашиятъ кръстоносенъ отредъ се е движилъ отъ юго-западъ съвършено самостоятелно и безъ всѣка връзка съ движението по главния пѣтъ, за да излѣзе въ долината на р. Марица и да настигне другитѣ кръстоносци при Пловдивъ и 2. че ромейтѣ предварително сж; знаели за това тѣхно движение и приготвили тая засада съ цель да унищожатъ отреда още въ планината. Вече посоката на движението на нашия отредъ показва, че той е идѣлъ отъ днешна източна Македония.

Вториятъ епизодъ гласи следното:

„Въ областъта, наречена Градицъ, обхождайки въ силенъ отредъ, тѣ намѣрили въ изображенията (picturis — фрескитѣ) на църквитѣ и на други сгради (здания) гърци, които възседнали кръстоносцитѣ на вратоветѣ и ги заюздали по неприятелски обичай. Поради това нашитѣ, разсвирипѣли, изгорили както църквитѣ, тъй и сградитѣ, и твърде много били убити съ мечъ (in ore gladii); сжщо опустошили цѣлата оная страна съ огромна плячка.“⁵⁾

Понеже въ горниятъ епизодъ не се посочватъ изрично главнитѣ действащи лица, то не подлежи на никакво съмнение,

¹ Ansbert, ib., p. 56, 1—13. — Ср. Historia Peregrinorum, ib., p. 149, 4—9, излага на кратко тая случка и при това неверно, защото съставителтъ ѝ съвсемъ не разбралъ текста на Ансберта. Географското име той пише Вассон, което е по-близу до Βατсун.

² К. Иречекъ, Княжество България, II, стр. 391, бел. 16.

³ Nicetas Acominatos, edit. Bon., p. 679, 23.

⁴ Georgios Acropolites, ed. A. Heisenberg, p. 121, 25 πόλις, 123, 2 κόμη.

⁵ Ansbert, ib. p. 56, 14—19. — Ср. Hist. Peregr. ib. p. 148, 26—31. съкратено парафразира Ансберта и неправилно дава собственото име Gradinz.

че сж били сжщитѣ, както и въ първия разказъ, т. е. тукъ е действуваль сжщиятъ отредѣ начело съ пасавския епископъ, далматинския дуксъ и бергския адвокатъ, още повече че тѣ се явяватъ и въ следващия — третиятъ епизодъ. Но какво собствено значи тукъ Градиць и де трѣбва да го търсимъ? Тѣй като въ края на четвъртия епизодъ Ансбертъ пише: *Et hec quidem circa Philippo(po)lim gerebantur*, т. е. „и това ставало тъкмо около Пловдивъ“, то като се приема, че Градиць билъ име на нѣкоя крѣпость, той обикновено се търси около тоя градъ, когато тая фраза се отнася, както ще видимъ, само за случката, разказана въ четвъртия епизодъ. Поради това едни го виждатъ западно отъ Пловдивъ въ нѣкакъвъ-си *Sitau-gard(?)*¹ други смѣтатъ, че това сж Хисарскитѣ бани (*Lidscha-Hissar*)², трети го опредѣлятъ на около тринайсетъ мили северно отъ Пловдивъ³). Обаче едва ли тия опредѣления сж вѣрни.

Преди всичко въ текста се чете: *in regione Graditz dicta* т. е. „въ мѣстността (соб. областъта), наречена Градиць“ вмѣсто Градецъ отъ старобъл. *Градъць = Град'ць = малка крепость, която не може да бжде друга, освенъ мѣстността при планина Градецъ въ Паланешко, северно отъ Крива (Егри)—паланка, както ще покаже самиятъ маршрутъ на нашия отредѣ (вж. по-долу) и въ южнитѣ склонове на която тъкмо въ XII. вѣкъ е имало цвѣтяще селище съ сжщото име. Въ него се намираль домътъ на мѣстния боляринъ, благовѣренъ и твърде богатъ, и малка църква, както се научаваме отъ житието на св. Йоакима Осоговски.*⁴) Това селище и днесъ сжществува, при него има развалини и тамъ било нѣкога седалището на местната жупа⁵). И тѣй, споредъ думитѣ на Ансберта, нашиятъ кръстоносенъ отредѣ, презъ време на своето движение, обикаляйки околнитѣ места, споходилъ и това цвѣтяще селище — владенията на мѣстния боляринъ, който е приелъ, очевидно,

¹ S. Riezler. Der Kreuzzug Kaiser Friedrichs I. Forschungen zur deutschen Geschichte, X (1870) 8. 45, Anm. 3.

² R. Röhricht, Beiträge zur Geschichte der Kreuzzüge, II (1878). S. 151. — О. Успенскій, Образование втораго болгарскаго царства, Одесса 1879, стр. 146.

³ Св. Георгиевъ, Императоръ Фридрихъ I Барбароса на Балканския полуостровъ и въ българскитѣ земи. Бълг. Истор. Библ. год. III (1930), т. II, стр. 136.

⁴ Вж. по изданието на Йор. Ивановъ, Български старини изъ Македония, 2-о изд. София 1930, стр. 408: **Иже (светецътъ) прѣвѣе вечероу вывшоу глѣвокоу приходить въ домъ нѣкоего болярина въ тои странѣ соуща, благовѣрна и богата зѣло, въ селѣ нѣкоемъ обычнемъ снѣи зовомѣмъ Град'ць. Въ нѣмже църквѣ вѣше мала зданіемъ. Къ нѣи же прѣподобенїи пришѣдъ и сътвори въ молитвѣ сѣде прѣдъ църквѣю полуочити.**

⁵ Йор. Ивановъ, Сѣверна Македония. София 1906, стр. 91, бел. 1.

радушно рицаритѣ, чрезъ което е отнелъ у тѣхъ всѣка причина да го ограбятъ. Обаче освободителитѣ на божия гробъ не се постѣснили да покажатъ своитѣ нрави. Въ изображението (както се предполага твърде вѣроятно) на страшния сждъ, което обикновено се рисува въ нартеката на западната стена на църквата, въ случая въ болярската църква, като обяснили дяволитѣ, яхнали грѣшницитѣ, за гърци възседнали кръстоносцитѣ¹), па и въ други картини въ дома на болярина, които треба да се разбиратъ въ израза „други сгради“, тѣ намѣрили добъръ претекстъ не само да ограбятъ това цѣвтяще и богато селище, но и да изгорятъ най-жестоко, както църквата, тѣй и болярския домъ и най-безчеловѣчно да изколятъ немалко невинни хора. Както и да било, но тоя епизодъ е твърде важенъ за насъ, защото той дава възможность да се установи, че отредтѣ на нашия бергски адвокатъ Фридриха и на неговитѣ другари е миналъ презъ северна Македония, а установяването на тоя фактъ ще ни помогне да обяснимъ съдържанието на третия епизодъ, който приведохме въ началото на тая статья, като главенъ предметъ на нашето изучване, и въ който действуватъ сжщитѣ лица.

Докато пасавскиятъ епископъ и далматинскиятъ дуксъ съ своитѣ хора били заети съ ограбването и разорението на Градецъ, бергскиятъ адвокатъ Фридрихъ самъ съ своитѣ пѣргави и смѣли войници продължилъ движението си по-нататкъ напредъ (*ulterius progrediens*), което ясно показва, че третиятъ епизодъ и по време, и по мѣсто е тѣсно свързанъ съ вториятъ. По пѣтя си той трѣбвало да изкачи и прехвърли една планина, завзета отъ неприятели, които отгоре търкаляли голѣми камъни и хвърляли копия върху него и войниците му, обаче, той сполучилъ да ги надвие и прѣсне. Необезпокояванъ вече отъ никого, той навлѣзълъ въ една богата и плодородна област, наречена *Flachia*, която не много, т. е. недалечъ отстояла отъ Солунъ. Тукъ подъ *Flachia* презъ даденото време (XII. в.) не може да се разбира нито „Струмица и Просѣкъ“²), нито „околноститѣ на Солунъ и Сересъ“ или „северна Македония“, нито пъкъ „днешна Македония“, както нѣкои твърдятъ безъ всѣко основание³), а само Акоминатовата *μεγάλη Βλαχία* т. е. горна или северна Тесалия⁴),

¹ Θ. Успенскій, Образование, стр. 147.

² Пакъ тамъ, стр. 149.

³ П. Мутафчиевъ, Владѣтелитѣ на Просѣкъ. София 1913, стр. 10, 11 и 19 въ бел.

⁴ Nicetas, *ib.*, p. 841, 14—15: καὶ ἄλλος τις τὰ Θεσσαλίας κατέχων μετέωρα, ἃ νῦν μεγάλη Βλαχία κекλήσκειται, τοπάρχης ἦν τῶν ἐκεῖ. — Вж. Giesebrecht-Simson, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*. VI (1895). S. 705.

защото и Ансбертъ, както и Никита Акоминатъ, нарича северозападнитѣ и западнитѣ (Моравско и Софийско), а сѣщо и югозападнитѣ (днеш. Македония) бългaрски земи съ името „България“¹) и както това се види и отъ думитѣ на другъ съвременникъ, испанския еврейнъ Вениаминъ Туделски († 1173), който, като споменува за *Robinica* и *Κυνοποταμός* въ Тесалия, пише: *Haec est Valachiae initium, cuius incolae montes incolunt*, т. е. „това е началото на Влахия, чиито жители населяватъ планинитѣ“.²) При такова значение на *Flachia* само по себе си се разбира, че и планината, която нашиятъ бергски адвокатъ трѣбвало да прехвърли по пѣтя си за Тесалия подъ ударитѣ на неприятелитѣ, по никой начинъ не сѣ могли да бѣдатъ Родопитѣ — нито на западъ, нито на югозападъ, защото той се е движилъ несъмнено по главния пѣтъ, който пресича днеш. Македония на югъ: Скопие — Велесъ — Прилепъ — Битоля — Кайляри — Кожани — Селфидже — Лариса, а друга нѣкоя, каквито не една той е срещналъ по пѣтя си, като, напр., Бабуна планина. Въ Влахия или северна Тесалия той се натъкналъ, както изглежда, на известна съпротива отъ мѣстнитѣ жители, които Ансбертъ нарича „бунтовници“ (*rebelles*), но и тѣхъ сполучилъ да надвие и дори да избие нѣкои отъ тѣхъ. Докато адвокатътъ Фридрихъ се намиралъ въ Влахия и заграбвалъ нужнитѣ му храни и други нѣща, настигнали го останалитѣ негови другари, пасавскиятъ епископъ и далматинскиятъ дуксъ, които, следъ като навлѣзли въ страната, така сѣщо заграбили не малка плячка.

„Когато следъ това, продължава Ансбертъ, решавали да потеглятъ (обратно), тѣ срещнали (соб. тѣ имали идещъ насреща си или насрещу имъ се явилъ) нѣкой-си жупанъ или сатрапъ на България, който, следъ като повърналъ на дукса единъ войникъ, плененъ въ България отъ насилието на разбойници, измолилъ отъ него (дукса) и отъ адвоката миръ за себе си и за своята страна“.³) На времето си *Θ.* Успенски съвсемъ произволно безъ всѣко основание предположи, че споменуваниятъ у Ансберта „жупанъ или сатрапъ на България“

¹ *Ansbert ib.*, p. 33, 4; 36, 12; 38, 8; 41, 12, 19; 45, 24—25; 58, 13; 61, 3. — *Ср. Hist. Peregr. ib.*, p. 135, 11—12.

² *F. Tafel, De Thessalonica eiusque agro etc. Berolini 1839, p. 473.*

³ *Ansbert, ib.*, p. 56, 30-33: *Et dum exin procedere statuerent, obvium habuerunt quendam juppanum vel satrapam Bulgarię qui quodam milite in Bulgaria violentia latronum captivato duci reddito pacem sibi terreque suę ab ibso et ab advocato impetravit.* — Въ изданието на Иосифа Добровски (*Pragae 1827*) предъ *milite* стои, споредъ новия издатель *A. Chroust'a*, една безсмислена дума *devictus*, и затова той я изпусналъ, като предполога обаче, че *vm. devictus* може да се вмъкне *de nostris (de nris)*, което е твърде вѣроятно.

бил едно и също лице с Добромира Хриза, по-сетнешния владетел (ок. 1197 г.) на Струмица и Просѣкъ. „Твърде неясното известие на Ансберта, пише Успенски, (впрочем на друго място той го нарича „весьма любопытное замѣчаніе“)¹⁾ за нѣкакъв-си жупанъ или сатрапъ на България, който господарувалъ не тамъ, дето се образувало зърното на второто царство, а въ югозападната частъ на България, около Охридъ, Струмица или Просѣкъ, само допълва и потвърждава нашия възгледъ за отношенията, каквито се установили между кръстоносцитѣ и славянитѣ въ 1189—1190 г. (т. е. приятелски и дори съюзнишки). Това място не стои обаче свършено отдѣлно. Никита Акоминатъ сѣщо знае за независими славянски властители въ югозападна България (Иванко, Хризь). Сатрапътъ на Ансберта е, може би, едно и също лице с Хриза на Никита“. Ето какъ магически „жупанътъ или сатрапътъ на България“ изведнажъ се обърналъ въ Хризь.

Отде Успенски е узналъ, че „жупанътъ или сатрапътъ на България“ е господарувалъ още презъ 1189 г. около Охридъ, Струмица или Просѣкъ, това той ненамѣрилъ за нужно да посочи. Наистина, Никита Акоминатъ знае за полунезависими български воеводи, каквито били Иванко и Хризь, които сж се стремили да бждатъ независими, но тѣ изпжватъ много по-късно, само следъ смъртта на Асѣня I Старий, въ 1197 г., и то Иванко действувалъ не въ югозападна, а въ южна България. Но не е всичко това.

„Образуването на това малко славянско княжение, продължава Успенски, съвпада по тоя начинъ съ произхода на Петра и Асѣня. Владетелътъ на Просѣкъ и Струмица, признатъ отъ Фридриха въ това достойнство, следъ заминаването на кръстоносцитѣ отъ България, се домогва до сжщото и отъ византийското правителство... Ако може нѣйде да се търси потомкъ на българскитѣ царе, то това не е тамъ, дето действуватъ Петъръ и Асѣнь, а около Струмица и Просѣкъ, дето изстѣпва сатрапътъ на Ансберта“;²⁾ а пъкъ на друго място Успенски вече пише като за фактъ установенъ, че „още 1189 год. Ансбертъ говори за единъ жупанъ, който се явилъ при Фридриха и изявилъ покорность“.³⁾ И тъй, и тукъ сжщо така магически изниква и славянското княжество на Ансбертовия сатрапъ, както и неговото преобрѣщане на Хризь, а владетелътъ на Просѣкъ и Струмица бива изведнажъ признатъ отъ Фридриха I Барбароса въ това достойнство (княжеско), но какъ и кога е могло да стане това признание, когато жупанътъ никога не се срещалъ съ германския императоръ, а пъкъ не може да се допусне, че Успенски е смѣсилъ

¹ © Успенский, Образование, стр. 179.

² Пакъ тамъ, стр. 149.

³ Пакъ тамъ, стр. 161.

нашия адвокатъ Фридриха съ Фридриха I Барбароса, или де Хризъ е могълъ да се срещне съ германския императоръ, когато първиятъ изпъква на историческата сцена само въ 1197 год., а вториятъ въ това време не се е намиралъ не само въ българскитѣ земи, но и между живитѣ? Ето до какви несъобразности и нелепости може да доведе едно произволно и на нищо неосновано предположение!

Но тия несъобразности и нелепости произтичатъ не помалко и отъ произволното разбиране отъ страна на Успенски изобщо съдържанието на интересуващия ни епизодъ. „Когато вече Пловдивъ и Одринъ се намирали въ властта на кръстоносцитѣ, пише той, отдѣлни отреди обикаляли насамъ-нататъкъ по долината на Марица. Единъ отредъ се отстранилъ въ планинската мѣстность на западъ, задъ Родопскитѣ планини. Тукъ той се натъкналъ на неочаквана съпротива въ планинитѣ, влѣзълъ въ богата области, наричана Влахия и при излизане отъ нея, водѣлъ преговори съ нѣкой-си български властитель, който се съгласилъ да признае надъ себе си властта на кръстоносцитѣ. Сатрапътъ или жупанътъ български, който ималъ пребиванието си въ Влахия, недалечъ отъ Солунъ, сключва отдѣленъ договоръ съ кръстоносцитѣ, възъ основа на който задържа за себе си властта въ страната.“¹) Трѣбва човѣкъ да има много силна фантазия, за да може възъ основа на приведенитѣ по-горе думи на Ансберта да открие толкова никога не бивали исторически факти. И наистина, коя е тая „планинска мѣстность на западъ“ (трѣбва да се предполага отъ долината на Марица), и при това „задъ Родопскитѣ планини“, кждето се отстранилъ единъ неизвестенъ кръстоносенъ отредъ, въ кои планини задъ Родопитѣ той се натъкналъ на неочаквана съпротива и най-сетне де се е намирала тая богата областъ Влахия, въ която той влѣзълъ? — Въ кои думи на Ансберта Успенски е прочелъ, че нѣкойси български властитель се съгласилъ да признае надъ себе си властта на кръстоносцитѣ? или че българскиятъ сатрапъ или жупанъ, който, споредъ Успенски, билъ владетель на Струмица и Просѣкъ, а тукъ вече се казва, че той „ималъ пребиванието си въ Влахия, недалечъ отъ Солунъ? или че той се явилъ при Фридрихъ I и изявилъ покорность предъ него, па дори и сключилъ отделенъ договоръ съ кръстоносцитѣ и само поради това задържалъ въ ржцетѣ си властта въ страната, и то въ коя: въ Струмица и Просѣкъ ли, или въ Влахия? — Преди да направи своето несъстоятелно предположение за идентичностьта на Ансбертовия жупанъ или сатрапъ на България съ Хриза, по-сетнешния владѣтель на Струмица и Просѣкъ, Успенски би трѣбвало да си отговори по-напредъ

¹ Пакъ тамъ, стр 179.

на всички тия въпроси и да отстрани посоченият противоречия, а той тъкмо това не сторилъ. Затова това негово предположение, като произволно, си остава безпредметно, а оттука и цялото му построение за съществуването на антивизантийско движение въ югозападнитъ български земи (днеш. Македония) едновременно съ възстанието въ северна България въ 1186 г. и за възникването на нѣкакво-си славянско княжество въ днешна Македония едновременно съ възобновената отъ Петра и Асѣня българска държава сами по себе си падатъ.

М. С. Дриновъ на времето си още счете предположението на Успенски за неоснователно, а сѣжденията му за пораншната дейность на Хриза за невѣрни. „Преди всичко, пише той, ние трѣбва да кажемъ, че отъждествяването на Хриза съ сатрапа, за когото говори Ансбертъ, подъ 1190 г.(?), споредъ нашето мнение, е направено отъ г. Успенски съвършено произволно. Мѣстността, въ която, споредъ разказа на Ансберта, кръстоносниятъ отредъ въ 1190 год. неочаквано се натъкналъ на българския жупанъ или сатрапъ, се намирала на Родопскитъ планини, може би, при юго-западнитъ имъ поли, около рѣка Струма. Тая мѣстность по никой начинъ не може да се приеме за областъта, въ която по-сетне, около 1197 год., срещаме Хриза, владетеля на Струмица и Просѣкъ: княжеството на Хриза се намирало далечъ отъ Родопскитъ планини, на рѣка Вардаръ, кждето отредътъ на кръстоносцитъ не е могълъ, па не е ималъ нужда да отива“.¹⁾ Тукъ М. Дриновъ посочва само на тая несъобразность възъ основа на думитъ на самия Успенски; ние сме убедени, че, ако той се бѣ спрѣлъ по-подробно да разгледа самото известие на Ансберта, то той би изтъкналъ и други несъобразности и и главно произволното разбиране на това известие отъ Успенски.²⁾

¹ Вж. рецензията му върху книгата на Успенски Образование и пр. Съчинения на М. С. Дриновъ, т. III, София 1915, стр. 265 и 274—275.

² Напоследъкъ съ тоя въпросъ се занимава и П. Мутафчиевъ (п. т., стр. 10—19). Но вмѣсто да се отнесе, поне подъ влиянието на отрицателното мнение на М. Дринова, критически къмъ безосновното предположение на Успенски, той пише, че „то може да се приеме за вѣроятно“, и повтаря невѣрното твърдение на Успенски, какво „Хризь и „жупанътъ или сатрапътъ“ на Ансберта се намиратъ въ една и сѣща областъ“ и какво „единиятъ и другиятъ се стремятъ къмъ независимостъ“, когато отъ думитъ на Ансберта, както ще видимъ, по никой начинъ не може да се извлѣче, че изобщо е станало дума за нѣкакваси независимостъ, а пъкъ още по-малко за нѣкаквъ-си производъ нажупана. Всичката тая бъркотия и невероятни предположения произти чатъ отъ произволното и на нищо не основано приемане, че Ансбертовата Влахия е днешна Македония, а поради това и всичкитъ опити на г. Мутафчиева да подкрепи предположението на Успенски съ нови съображения и съпоставки, както и неговигъ предположения за ранната дейности на Хриза отъ 1187 до 1197 г. сами по себе си ставатъ безпредметни.

Но нека разгледаме, какво ни даватъ приведенитѣ погоре думи на Ансберта. И тъй той съобщава, че когато началницитѣ на кръстоносния отредъ, пасавскиятъ епископъ Дитполдъ, далматинскиятъ и мерански херцогъ Бертолдъ и и бергскиятъ адвоката Фридрихъ, следъ като се награбили съ богата плячка, решавали да потеглятъ обратно отъ Влахия, за да достигнатъ отново другитѣ кръстоносци и да се присъединятъ къмъ войската на императора, при тѣхъ се явилъ „нѣкой-си жупанъ или сатрапъ на България“. Нѣма никакво съмнение, че последниятъ самъ се нарекъль така предъ тѣхъ, като далъ византийското име на длѣжността си „сатрапъ“, очевидно, съ цель да посочи на своята широка и неограничена власть, а оттука и на високото положение, което той заемалъ. Обаче това име *σατράπης* е единъ отъ епитетитѣ, които е носилъ намѣстникътъ-управителъ на България, както това изрично свидетелствува М. Аталиатъ,¹⁾ следов. тоя Ансбертовъ „жупанъ или сатрапъ на България“ не е могълъ да бжде никой другъ освенъ тогавашниятъ намѣстникъ-управителъ на България, т. е. на днешна Македония, защото презъ ХІ. и ХІІ. вв. съ името „България“ се наричали западнитѣ и юго-западнитѣ български земи; оттука той, като представителъ на ромейския императоръ не е могълъ нито да застава начело на антивизантийско движение въ юго-западнитѣ български земи, нито пъкъ да основава тамъ нѣкакво славянско княжество.

Що се отнася до въпроса, кой е билъ тоя български жупанъ или сатрапъ, то Ансбертъ не го назовава по име; обаче между известнитѣ засега моливдовули на български намѣстници-управители има единъ (дошълъ до насъ въ два екземпляра), който на опакото си носи следния надписъ: [Κύριε, βοή]θ(ει) τῷ σῷ δούλῳ Λέοντι βέσση [κ(αί) κατ]ελ[άνῳ] Βουλγαρίας τῷ Δρῆμῷ, т. е. „Господи, помагай на Твоя рабъ Льва

¹⁾ М. Attaleiates, ed. Bon. p. 37, 12 et 38, 9: ὁ τῶν Βουλγάρων σατράπης; съ същото име той нарича и управителя на тема „Придунавски градове“. Вж. ib., p. 205, 5—5. — Ср. В. Н. Златарски, Устройство Болгаріи и положеніе болгарскаго народа въ первое время послѣ покоренія ихъ Василиемъ II Болгаробойцею. *Seminarium Kondakovianum*, т. IV (1931), стр. 53.

Дримись, вестъ и катепанъ на България“.¹⁾ Обикновено тоя моливдовуль се отнася къмъ края на Комниновската епоха или къмъ началото на времето на Ангелитѣ.²⁾ Ако това опредѣление е вѣрно, то Ансбертовиятъ „жупанъ или сатрапъ на България“ по време напълно съвпада съ „вестъ Льва Дримись, катепанъ на България“ или намѣстникъ-управитель на България отъ гореспоменатия моливдовуль. Въ полза на тая идентификация би могло да послужи и следното съображение. Въ текста на Ансберта се чете: *quendam jurranum vel satrapam Bulgarię*. Когато българскиятъ намѣстникъ-управитель е произнасялъ името на своята длъжностъ *κατεπάνος* и я обяснилъ съ известната на нашитѣ кръстоносци дума *σατράλης*, последнитѣ, за които първата дума била непозната, поради еднаквото окончание — *πάνος*, смѣсили я съ *ζουπάνος* — дума, твърде добре тѣмъ позната още отъ срещата имъ съ сръбскитѣ жупани въ Нишъ. Поради това ние мислимъ, че думата „жупанъ“ е попаднала въ историята на Ансберта по недоразумение, и изразътъ трѣбва да се чете: *quedman cateranum vel satrapam Bulgarię*, защото съединителната частица *vel* = „или“ може да стои само между тия две имена, които означаватъ една и същата длъжностъ, когато съ името *ζουπάνος*, *ἀρχιζουπάνος* Никита Акоминатъ нарича само сръбския жупанъ или великъ жупанъ,³⁾ а Ансбертъ го нарича навсѣкжде *comes* и *magnum comes*.⁴⁾

При такова обяснение, той е билъ Ансбертовиятъ „жупанъ или сатрапъ на България“, а пъкъ друго не можа да бѣде, ако не искаме да фантазираме, защото подъ името Влахия въ дадената епоха се е разбираало само северна или планинска Тесалия, явяването му при началницитѣ на нашия кръстоносенъ отредъ става напълно понятно. Когато билъ известенъ за бързото нахлуване на кръстоносцитѣ въ Македония и за тѣхнитѣ грабежи и убийства, българскиятъ намѣстникъ-управитель, безъ да ги дразни и предизвиква съ оржие въ ржка, защото не е знаелъ, дали не идатъ подиръ

¹ За изданията, четенията и попълванията на тоя надписъ вж. В. Н. Златарски, Устройство Болгарии и положение болгарскаго народа и пр. п. т., стр. 54, прим. 25. — V. Laurent, Bulletin de sigilographie byzantine. Byzantion, V (1929—30), fasc. II, p. 611—614.

² N. Bănescu, Changements politiques dans les Balkans après la conquête de l'empire de Samuel (1018). Nouveaux duchés byzantins: Bulgarie et Paristrion. Buletin de l'Académie Roumaine X (1923), p. 68.

³ Nicetas, *ib.*, p. 122, 4; 569, 14. — Впрочемъ, Никита нарича Стефана Неманъ още и *ἡγέμων* (*ib.*, p. 704, 2), *τοπάρχης* (207, 2) и веднажъ — *σατράλης* (206, 17—18). — Ср. Cinnamus, ed. Bon. p. 101, 23; 102, 23; 199, 14; 274, 8.

⁴ Ansbert, *ib.*, p. 29, 24; 30, 20; 31, 2; 33, 7, 24; 35, 13; 46, 23; 56, 34; 60, 33-34; 62, 11—12. — Hist. Peregr. *ib.*, p. 134, 32.

тѣхъ други такива грабителѣ, настигналъ ги въ Влахия — северна Тесалия и се явилъ предъ тѣхъ съ предложение за мирни споразумения, като предполагалъ по тоя начинъ да ги разположи, та да не бждатъ тѣй жестоки, когато навръщане ще минаватъ пакъ презъ страната. За тая тѣкмо цель той и повърналъ на далматинския дуксъ войника-крѣстоносецъ, който билъ плененъ въ България, т. е. въ днешна Македония, когато отредѣтъ минавалъ презъ тамъ, и то едвали отъ разбойници, а по-скоро отъ мѣстното население, което, както видѣхме, на нѣколко мѣста оказвало отпоръ, и което, очевидно, е предало тоя плененъ войникъ-крѣстоносецъ на намѣстникауправителъ съ нужнитѣ оплаквания и просби за защита.

Предложението, очевидно, било прието, защото Ансбертъ казва, че жупанѣтъ или сатрапѣтъ „измолилъ отъ дукса и отъ адвоката миръ за себе си и за страната си“, т. е. било сключено временно споразумение, съглашение,¹) а съвсемъ той не е сключвалъ нѣкакъвъ-си отдѣленъ политически договоръ, нито пъкъ билъ признаванъ отъ Фридриха I Барбароса за независимъ князь на Струмица и Просѣкъ, както твърди О. Успенски, защото германскиятъ императоръ въ това време се намиралъ далечъ отъ мѣстото на описаната тукъ среща, па и едвали той изобщо е знаелъ нѣщо за съществуването на тоя жупанъ или сатрапъ. Обаче „измолениятъ миръ“ надали е миналъ безъ никакви задлъжения отъ страна на българския намѣстникъ-управителъ. Понеже нашиятъ крѣстоносецъ отредѣ се отстранилъ твърде надалечъ отъ главния пѣтъ на общото крѣстоносно опълчение и при това се намиралъ въ една непозната страна и между едно население, враждебно настроено къмъ него, то твърде правдоподобно се явява предположението, че българскиятъ управителъ се задължилъ да посочи на нашиятъ крѣстоносци най-краткия пѣтъ къмъ долината на срѣдна Марица, къмъ Пловдивъ, като ги е снабдилъ и съ водачи. — Така, споредъ

¹ Че въ тоя смисълъ Ансбертъ употребява израза: *pacem sibi terrefque sue impetravit*, се види и отъ следното негово съобщение. Когато върлуванията на крѣстоноснитѣ въ Пловдивската област станали вече съвсемъ непоносими, „тогава, разказва Ансбертъ, арменцитѣ и нѣкои отъ българитѣ, които населяватъ часть отъ оная земя, като дойдоха при господарь-императора и при князетѣ на войската, съ пълно смирение и голѣмо изявление на молби и, като гарантираха съ клетва сжщо вѣрность, измолиха сигуренъ миръ за себе си и за своитѣ села (*pacem firmam sibi suisque vicis impetrarunt*) съ това условие, че ще доставятъ за войската пазаръ на продажни стоки при Пловдивъ, до като тя тамъ пребивава“ (Ansbert, *ib.*, p. 45, 24-31. — Вж. Св. Георгиевъ, Императоръ Фридрихъ Барбароса и пр. п. т., стр. 130).

насъ, трѣбва да се разбира съдържанието на третия епизодъ, който има най-голѣмо значение за нашата история, едно защото той свидетелствува, че и юго-западнитѣ български земи, както и западнитѣ, изпитали тежкото за българитѣ преминаване на кръстоносцитѣ отъ третия походъ, и друго, защото ни дава възможность да се установи, че и следъ освобождението на северна България е имало все още намѣстници-управители на България, т. е. въ юго-западнитѣ български земи днешна Македония, която въ даденото време още се намирала подъ византийска власть.

Що се отнася до четвъртия епизодъ, който следва непосредно следъ третия, то неговото съдържание е следното: „Между това¹⁾ Арнолдъ Хорнберски (баварски благородникъ), знатенъ по родъ и още по-знатенъ по душевната си стойкость, докато съ шестнайсетъ само въоръжени отлични съюзници, между които билъ... Леодийски (Лютихски), братъ на графъ Клева, мжжъ съ чудна стойкость, имали намѣрение да се присъединятъ къмъ графа холандски (Florentinus III), който се готвѣлъ да нападне отряда на нѣкакви-си гърци и кумани, изведнажъ заобиколени отъ сѣшитѣ неприятели (на брой) повече отъ триста конници, като не намирали (соб. не виждали) никакво мѣсто за бѣгство, при увещанията на Арнолда, да избератъ за себе си славна смъртъ въ боя, отколкото позорно бѣгство, призовавайки тържеството на кръста, — чудно е да се каже, — седемнайсеттѣ се ударили твърде силно съ тристата почти неприятели и, следъ като трима тѣхни велможи били убити, трима сѣщо били повалени на земята и много били ранени и шестъ коня имъ били отнети, всички останали тѣ обърнали въ бѣгство, тѣй като „дѣсницата Господня твори сила“ (Псл. 117, 6). И това именно ставало около Пловдивъ“.²⁾

При последната бележка и при липсата на други географски данни трѣбва да приемемъ, че описаното тукъ сблъскване, наистина, е станало нейде около Пловдивъ, но че то е било сѣщото, за което ни разказва Никита Акоминатъ,³⁾ както нѣкои мислятъ,⁴⁾ това по никой начинъ не може дори да се предполага, защото, споредъ Никита, въ въпросното сражение сѣ. действували хиляди хора (ромей две хиляди, а кръстоносци петъ хиляди), нѣма вече да говоримъ за съвсемъ

¹⁾ Думата *praeterea* Ансбертъ употребѣва не да покаже, че има нѣкаква вътрешна връзка между предното и следващото, а само да направи единъ външенъ преходъ къмъ съобщение, което нѣма нищо общо съ предния разказъ.

²⁾ Ansbert, *ib.*, p. 56, 34—57, 14.

³⁾ Nicetus, *ib.*, p. 533, 21—535, 17.

⁴⁾ П. Мутафчиевъ, п. т., стр. 12 въ бел.

различната обстановка на дветѣ сражения. Не подлежи на никакво съмнение, че въ четвъртия епизодъ се разказва за една отъ ония засади, които ромеитѣ устроявали на разни отдѣлни малки отреди на кръстоносцитѣ, които шетали и тършували насамъ-нататъкъ изъ Пловдивско. Но тоя епизодъ е важенъ за насъ по това, че той иде още веднажъ да потвърди, че разгледанитѣ тукъ епизоди стоятъ съвсемъ отдѣлно отъ общия разказъ за движението на главното кръстоносно опълчение, и поради това тѣ не сж поставени хронологически на мѣстото: макаръ и да сж станали преди потеглянето на кръстоносцитѣ отъ Пловдивъ, Ансбертъ ги помѣстя следъ разказа за пристигането и настаняването имъ въ Одринско, или защото той не е знаелъ тѣхнитѣ дати, или пъкъ защото късно е получилъ сведения за тѣхъ и ги е записвалъ въ своя дневникъ, както му сж били случайно разказвани отъ участницитѣ въ тѣхъ.

Както и да било, но четвъртиятъ епизодъ нѣма никакво отношение къмъ първитѣ три, защото въ него участвуватъ съвсемъ други началствуващи лица, следов. съобщава се и за съвсемъ другъ кръстоносенъ отредъ, когато първите три епизода ни разказватъ за подвизитѣ на единъ и сжщи отредъ отъ австрийскитѣ кръстоносци, начело на който стояли, както видѣхме, пасавскиятъ епископъ Дитполдъ (1172—1190), истрийскиятъ графъ, далматинския и мерански (хърватски) титуляренъ херцогъ Бертолдъ (IV) отъ Андексъ и бергскиятъ адвокатъ Фридрихъ, настоятелъ на Пасавската църква, и чийто маршрутъ, следъ даденитѣ по-горе обяснения, вече не е мжно да се опредѣли.

Нашиятъ отредъ напълно се отдѣлилъ отъ главното ядро на кръстоносното опълчение следъ пристигането му въ изпразнения гр. Срѣдецъ, дето кръстоносцитѣ не намѣрили не само никакъвъ приятелски приемъ, но и никакви храни и други потрѣби въпрѣки даденитѣ тѣмъ обещания отъ пратеницитѣ на ромейския императоръ. Подъ влиянието на това пълно разочарование, когато на 14. августъ 1189 год. императоръ Фридрихъ I Барбароса съ войската си потеглил на изтокъ по главния пѣтъ за Пловдивъ, нашиятъ отредъ взелъ югозападна посока. Презъ Владайския проходъ-вододѣлъ нашитѣ кръстоносци насочили пѣтя си покрай крепоститѣ Перникъ и Земень къмъ Велбуждъ (сег. Кюстендилъ), които сж били недостѣпни крепости за тѣхъ поради своята непривземаемостъ¹) и затова тѣ не се спирани при тѣхъ, и оттамъ покрай днеш. Крива-паланка, дето разграбили и изгорили цвѣтуция и богатъ Градецъ, излѣзли презъ днеш. Куманово

¹ За сжществуването тогава на тия градове-крепости вж. Споменик Сrp. Ак. III, стр. 124.

на главния македонски път: Скопие — Велесъ — Прилепъ Битоля — Кайляри — Кожали — Селфидже — Лариса, по който нашитѣ рицари се спуснали на югъ и стигналѣ до северна Тесалия — тогавашна Велика Влахия. Следъ като решили да потеглятъ обратно и получили отъ намѣстникъ-управителя на България нужнитѣ водачи, тѣ тръгнали по пътя: отъ северна Тесалия (респ. Лариса) на Сервия (сег. Селфидже), Верея (сег. Караферия или Беръ), презъ Яница (тур. ЕниджеВардаръ), минали р. Вардаръ северно отъ Солунъ (затова Влахия имъ се показала недалечъ отъ тоя градъ); оттамъ тѣ преминали въ долината на р. Струма къмъ Мелникъ — Неврокопъ, нагоре по долината на р. Места и презъ Разлогъ и Чепинското корито стигнали при родопската крепостъ Баткунъ, дето имъ била устроена описаната въ първия епизодъ засада, може би, по предварително съобщение отъ мѣстното родопско население за тѣхното приближаване.

Следъ отблъсването на ромеитѣ отъ Баткунъ нашитѣ кръстоносци се спуснали въ долината на срѣдна Марица и по главния пътъ настигнали другаритѣ си въ Пловдивъ не по-късно отъ срѣдата на октомврий с. г., защото при посрещането на отпуснатитѣ отъ Исаака II Ангелъ задържани въ Цариградъ пратеници на Фридриха I Барбароса, което станало на 28. октомврий въ Пловдивъ¹), пасавскиятъ епископъ Дитполдъ присѣтствувалъ тамъ, както това може да се разбере ясно отъ писмото му до австрийския херцогъ Леополда, писано на 11. ноемврий с. г. отъ Пловдивъ²), следов. тѣ сж били въ движение почти два месеца (отъ 14. августъ). Презъ всичко това време имената на началницитѣ на нашия отредъ нийде не се споменуватъ, нито у Ансберта, нито въ *Historia Peregrinorum*. Наистина, Ансбертъ отбелязва, че на 29. августъ императоръ Фридрихъ I опредѣлилъ сина си, херцогъ Фридриха Швабски, заедно съ неговия сродникъ Бертолда, херцогъ на Мерания, съ голѣма частъ отъ кръстоносната войска да превзематъ гр. Вероя (сег. Стара Загора)³), но последниятъ едва ли е взелъ участие въ това предприятие, защото въ началото още на септемврий с. г. въ военнитѣ действия по Пловдивско фигурира само маршалътъ на пасавския епископъ и на меранския дуксъ, комуто било възложено съ групата на своя господаръ да превземе крепостъ

¹ Ansbert, ib., p. 46—48.

² Вж. *Chronicon Magni Presbyteri*, MGH, SS. t. XVII, p. 509 et squ., — Виджъ и българския му преводъ у Св. Георгиевъ, Две писма на видни кръстоносци отъ Пловдивъ презъ 1189 год. Известия на Истор. Д-во кн. XI—XII (1931—1932), стр. 254 и сл.

³ Ansbert, ib., p. 44, 12-17.

Брандовой¹⁾, следов. въ това време херцогъ Бертолдъ, чието име нийде не се споменува, е отсъствувалъ отъ главното кръстоносно опълчение. Сѣщо така пасавскиятъ епископъ Дитполдъ въ споменатото си писмо не споменува нищо за своето пътуване заедно съ далматския дуксъ и бергския адвокатъ и за подвизитѣ имъ по Македония, па и не е смѣлъ да спомене, защото цѣлата тая тѣхна авантюра било едно самоволно отстранение отъ главния маршрутъ на кръстоносцитѣ, за което той би могълъ да получи укоръ отъ своя господарь.

Но и при все това отъ съдържанието на сѣщото писмо не е мжчно да се установи, че докато въ описанието на кръстоносното движение до Срѣдецъ епископътъ се явява твърде подробень и се съгласува съ другитѣ извори (Ансбертъ, писмото на Фридриха I и *Historia Peregrinorum*), отъ тоя градъ нататкъ, или както самъ се изразява „въ третия проходъ“ (Ихтиманския или Траяновитѣ врата) той е съвсемъ кратъкъ; па и това, което съобщава не се схожда съ другитѣ извори. Така, докато еп. Дитполдъ пише, че „макаръ разузнавачитѣ на Швабския херцогъ да бѣха видѣли тамъ (при Траяновитѣ врата) повече отъ петстотинъ въоръжени гърци, които, като съгледали първитѣ рицари на сѣщия херцогъ, тутакси се обърнали въ бѣгство“²⁾, Ансбертъ разказва, че „когато господарь-императорътъ, чувайки, че гръцка войска очаква нашето навлизане въ гръцката равнина, събра при себе си ескадронитѣ отъ въоръжени конници и, като остави часть отъ войската въ лагера, премина клисуритѣ за славно сражение, като искаше разумно да премахне въ кжсо време всѣкакви поставени отъ гърцитѣ прѣчки; но тѣ си отидоха назадъ и обърнаха тилъ съ бѣгство, като съобщавали, че тѣ въ бждеще никога нѣма да се осмѣляватъ да очакватъ пристигането на нашитѣ“³⁾. Очевидно, еп. Дитполдъ съобщава за въпросния фактъ споредъ думитѣ и разказитѣ на хората отъ отреда на Швабския херцогъ, но, понеже не е присѣствувалъ при преминаването на прохода, той объркалъ времето и мѣстото, защото сблъскването на херцога съ ромейски войски е станало следъ пристигането и настаняването на кръстоносцитѣ въ Пловдивъ, т. е. следъ 26. августъ, и при това въ околноститѣ на тоя градъ.⁴⁾ Освенъ това, докато еп. Дитполдъ твърди въ писмото си, какво пратеникътъ на Исаака II Ангелъ съ писмо до Фридриха I Барбароса дошълъ, още когато

¹ *Ibidem*, p. 45, 10—12. — Тая крепость се търси при днеш. с. Водень южно отъ Пловдивъ. Вж. С. Jireček, Heerstrasse etc, S. 95.

² Св. Георгиевъ, п. т., стр. 255.

³ *Ansbart*, ib. p. 38, 9—18.

⁴ *Ansbart*, ib., p. 44, 1—12.

кръстоносното опълчение се намирало при Църквица,¹⁾ самъ Фридрихъ I въ писмото си до сина и наследника си Хенриха пише, че сжщиятъ тоя пратеникъ пристигналъ на следния день, следъ като императорътъ съ армията си се разположилъ на лагеръ предъ Пловдивъ на 24. августъ.²⁾ Всичко това ясно се показва, че епископътъ, макаръ и да казва въ писмото си: „тукъ (т. е. следъ като кръстоносното опълчение се спуснало въ тракийската равнина) се присъедини къмъ насъ и групата на господаря-императоръ“, не е миналъ презъ „третия проходъ“ по пътя между Сръдецъ и Пловдивъ заедно съ главното ядро на кръстоносцитѣ³⁾ и за него той съобщавалъ на своя господарь само това, което той чулъ отъ другитѣ кръстносци-рицари. Тоя недостатъкъ въ писмото на еп. Дитполда изтъкналъ и К. Zimmert, но, понеже той не е допушалъ, че епископътъ е могълъ да мине по другъ пътъ и много по-късно за Пловдивъ, той пише: *man müsste sich also wundern wenn uns Dietpold über Ort und Zeit des Einlaufs (21. VIII. zu Zirkwitz) schlecht berichtet*“.⁴⁾

Въ Пловдивъ както херцогъ Бертолдъ, тъй и бергскиятъ адвокатъ Фридрихъ останали, както изглежда, презъ всичкото време следъ завръщането си отъ Македония и заминали на 5. ноемврий 1189 год. заедно съ императора Фридриха I Барбароса за Одринъ, отдето на 7. декемврий с. г. тѣмъ била възложена споменатата въ началото на тая статья поръчка, а пасавскиятъ епископъ Дитполдъ заедно съ други четирма епископи и много видни кръстоносци и нужната частъ войска били оставени въ Пловдивъ като негови защитници.⁵⁾

¹ Св. Георгиевъ, п. т., стр. 255.

² Ansbert, *ib.*, p. 39, 2—6; 41, 19—24. — Св. Георгиевъ, п. т., стр. 260. — *Hist. Peregr.*, *ib.*, p. 140, 5—14.

³ Тукъ имае право посочване, че отредеть на бергския адвокатъ Фридриха и неговитѣ другари, пасавскиятъ епископъ и меранския дуксъ, се е отдѣлилъ отъ главното кръстоносно опълчение тъкмо отъ Сръдецъ, за да навлѣзе въ Македония.

⁴ Вж. *Der deutsch-byzantinische Konflikt von Juli 1189 bis Februar 1190.* — *Byz. Zeitschrift*, Bd. XII (1903), S. 52, Amm. 1.

⁵ Ansbert, *ib.*, p. 52, 9—14.